

ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА В ПСИХОЛОГІЧНІЙ СТРУКТУРІ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ ПЕДАГОГА

Постановка проблеми. У наших попередніх дослідженнях були виявлені наступні структурні компоненти системи сугестивного впливу: 1) інтенціональний (ціннісно-смісловий) компонент сугестивного впливу, представлений базовим структурним елементом спрямованості особистості сугестора - його ціннісними орієнтаціями, пов'язаними з реалізацією сугестивного впливу; 2) когнітивний (когнітивно-інформаційний) компонент, представлений сугестивними знаннями, фактами, інформацією, а також спеціальними знаннями по сугестивному самоменеджменту, пошуку потрібної інформації, керуванню інформаційними процесами, які спрямовані на досягнення цілей сугестивного впливу; 3) процесуальний (операціонально-регулятивний) компонент, представлений у контексті задачного підходу до процесу сугестивного впливу наступними етапами: 1) орієнтовний етап; 2) виконавський етап; 3) контрольний-оцінний етап.

При цьому змістовні особливості інтенціонального й процесуального компонентів сугестивного впливу педагога вже були предметом нашого спеціального аналізу, а змістовні особливості когнітивного компоненту сугестивного впливу педагога ще мають потребу у подальшому дослідженні.

Аналіз актуальних досліджень. Передумови для змістовного аналізу когнітивно-інформаційного компоненту сугестивного впливу педагога створені в наступних напрямках дослідження знань у теоретичній моделі педагога: 1) дослідженнях різних типів і рівнів професійно-педагогічних знань у сучасній моделі випускника педвузу (С.І. Гессен, І.Я. Зязюн, В.С. Ільїн, І.Ф. Кривоносий, І.Я. Лернер, Т.Н. Полякова, Н.С. Рожевий та ін.); 2) дослідженнях типів і рівнів аксиологічних знань у моделі випускника педвузу (П.В. Алексєєва, С.І. Гессен, І.Ф. Ісаєв, М.С. Каган, Г.І. Чижакова,

Е.Н. Шиянов та ін.); 3) дослідженнях типів і рівнів технологічних знань у моделі випускника педвузу (М.М. Левіна, В.В. Серіков, В.О. Сластьонін, Н.Н. Тарасевич, В.Н. Ченцов та ін.); 4) дослідженнях типів і рівнів сугестивних знань у моделі випускника педвузу (Р. Бернс, М.М. Бубличенко, О.В. Бондаревська, Т.Г. Винокур, О.Я. Гойхман, О.О. Леонтьев та ін.).

Метою даного дослідження є визначення типів і змісту знань, що входять у структуру когнітивно-інформаційного компонента сугестивного впливу педагога.

Виклад основного матеріалу. Аналіз зазначених вище досліджень дозволив нам розробити наступну змістовну модель сугестивно-педагогічних знань, яку потрібно використовувати при підготовці майбутнього педагога.

1. Знання про сугестивно-педагогічні цінності, які включають у себе, по-перше, знання про загальні педагогічні цінності, по-друге, знання про конкретні сугестивно-педагогічні цінності.

2. Теоретичні сугестивно-педагогічні знання, які містять у собі, по-перше, загальні сугестивні знання, по-друге, конкретні сугестивно-педагогічні знання.

3. Технологічні сугестивно-педагогічні знання, які містять у собі, по-перше, знання про загальні технології рішення сугестивних задач, по-друге, знання про конкретні технології рішення сугестивно-педагогічних задач.

1.1. Знання про загальні педагогічні цінності мають наступні змістовні особливості.

Гуманістично орієнтована філософія освіти. Педагогічна аксіологія у філософії освіти. Аксіологічний підхід у гуманістичній педагогіці. Гуманістична спрямованість освіти. Поняття про педагогічні цінності. Освіта як універсальна загальнолюдська цінність.

Педагогічна аксіологія. Професійно-ціннісні орієнтації педагога: когнітивні, емоційні, діяльнісні ціннісні орієнтації; соціально-культурні, професійно-педагогічні й особистісні ціннісні орієнтації педагога.

Аксиологічні параметри педагогічної праці: цінності самоствердження особистості в соціальному й професійному середовищі, цінності ступеня включення особистості в педагогічну професію, цінності розвитку творчої індивідуальності вчителя, цінності педагогічного спілкування, цінності професійної самореалізації вчителя, утилітарно-прагматичні цінності вчителя, цінності-цілі, інструментальні цінності, цінності-відносини, цінності-якості, цінності-знання.

1.2. Знання про конкретні сугестивно-педагогічні цінності мають наступні змістовні особливості.

Типи ціннісних орієнтацій сугестора в контексті сугестивних інтеракцій: орієнтації на співробітництво (кооперацію), стандартизовані (нейтральні) орієнтації, авторитарні орієнтації.

Види позицій сугестора в сугестивно-педагогічній взаємодії: партнерська, унікаюча, авторитарна. «Партнерська» позиція й кооперативно-альтруїстичний спектр сугестивно-педагогічних ціннісних орієнтацій вчителя. «Унікаюча» позиція й компромісно-приспосовницький спектр сугестивно-педагогічних ціннісних орієнтацій вчителя. «Авторитарна» позиція й доміантно-маніпулятивний спектр сугестивно-педагогічних ціннісних орієнтацій вчителя.

Види центрацій вчителя на певних аспектах сугестивно-педагогічної взаємодії: центрація на партнері по сугестивно-педагогічній взаємодії («Іншій-центрація»), центрація на собі в процесі сугестивно-педагогічної взаємодії («Я-центрація»), розподілена центрація як на собі, так і на партнері по сугестивно-педагогічній взаємодії («Я - Іншій-інтеграція»).

Види інтегральних ціннісних орієнтацій вчителя в сугестивно-педагогічній взаємодії: орієнтація вчителя на самореалізацію, орієнтація вчителя на співробітництво, орієнтація вчителя на альтероцентризм, орієнтація вчителя на уникання, орієнтація вчителя на пристосування (конформізм), орієнтація вчителя на компроміс, орієнтація вчителя на

домінування, орієнтація вчителя на суперництво, орієнтація вчителя на маніпулювання.

Структура інтегральних ціннісних орієнтацій вчителя: мотиваційно-смысловий компонент, когнітивний компонент, операціонально-поведінковий компонент.

2.1. Загальні теоретичні сугестологічні знання мають наступні змістовні особливості.

Категорія психологічного впливу в системі психологічного знання. Визначення категорії «психологічний вплив». Психологічний вплив і спілкування. Принципи психологічного впливу. Функції психологічного впливу. Типологія психологічних впливів. Структура психологічного впливу. Етапи процесу психологічного впливу. Стратегії психологічного впливу. Види інформаційного психологічного впливу: інформування, переконання, сугестія, маніпуляція.

Сугестія як вид психологічного впливу. Поняття сугестивного впливу. Сугестивний вплив і спілкування. Сугестивний вплив у контексті соціально-психологічної взаємодії. Сугестивний вплив і несвідоме. Психофізіологічні аспекти сугестивного впливу. Психосоматичні аспекти сугестивного впливу. Структура сугестивного впливу. Етапи процесу сугестивного впливу. Стратегії сугестивного впливу. Психотехнології, прийоми й методи сугестивного впливу. Класифікація видів сугестивного впливу.

Підвищення сугестивності сугеренда в процесі сугестивного впливу. Поняття сугестивності в сугестології. Види сугестивності. Робоча модель свідомості й несвідомого в сугестології. Психологічні механізми підвищення сугестивності. Психологічні ефекти депотенціалізації свідомості. Психологічні ефекти актуалізації несвідомого психічного. Базові моделі підвищення сугестивності. Фактори підвищення сугестивності в межах базових моделей підвищення сугестивності.

2.2. Конкретні теоретичні сугестивно-педагогічні знання мають наступні змістовні особливості.

Теоретичні основи сугестопедагогіки. Сугестопедагогіка як педагогічна течія. Історія розвитку сугестопедагогіки. Показання й протипоказання у використанні сугестопедагогіки. Можливості й обмеження сугестопедагогіки. Основні напрямки сугестопедагогіки. Вимоги до особистості педагога, що свідомо реалізує довільні сугестивні впливи.

Джерела сугестопедагогіки. Філософські джерела сугестопедагогіки. Психологічні джерела сугестопедагогіки. Психофізіологічні джерела сугестопедагогіки. Психотерапевтичні джерела сугестопедагогіки. Педагогічні джерела сугестопедагогіки. Сугестопедичні джерела сугестопедагогіки.

Основи теорії навчання й виховання у світлі головних напрямків сугестопедагогіки.

Теоретичні основи навчання й виховання в релаксопедії. Основи психічної саморегуляції в релаксопедії. Задачі релаксопедії в навчанні й вихованні учнів. Принципи й закономірності релаксопедичного навчання й виховання. Особливості релаксопедичного виховання й перевиховання. Особливості релаксопедичного навчання й перенавчання. Психологічні, дидактичні й виховні засоби релаксопедії. Зміст релаксопедичних занять. Техніка релаксації в релаксопедії. Особливості підвищення сугестивності в релаксопедії. Особливості використання музики в релаксопедії. Структура релаксопедичного уроку. Форми навчально-виховної роботи в релаксопедії. Релаксопедичний метод навчання І. Є. Шварца.

Теоретичні основи навчання й виховання в сугестопедії. Задачі сугестопедії в навчанні та вихованні учнів. Принципи й закономірності сугестопедичного навчання й виховання. Зміст освіти з позицій сугестопедії. Принципи глобалізації й естетизації в сугестопедії. Психологічні, дидактичні й артистичні засоби в сугестопедії. Специфіка основних фаз сугестопедичного уроку. Форми сугестопедичного навчання. Гипермнестичні ефекти в сугестопедії. Показання й протипоказання в сугестопедії. Сучасні

напрямки сугестопедії. Сугестопедичний метод навчання С. С. Пальчевського.

Теоретичні основи навчання й виховання в гіпнопедії. Задачі гіпнопедії в навчанні й вихованні учнів. Принципи й закономірності гіпнопедичного навчання й виховання. Зміст гіпнопедичного навчання й виховання. Засоби гіпнопедичного навчання й виховання. Форми гіпнопедичного навчання й виховання. Гіпермнестичні ефекти гіпнопедії. Показання й протипоказання в гіпнопедії. Сучасні напрямки гіпнопедії. Гіпнопедичний метод навчання Л. Д. Близниченко.

Ми розрізняємо в структурі процесу сугестивного впливу наступні етапи: 1) орієнтовний етап, що містить у собі: а) постановку мети сугестивного впливу; б) моделювання суб'єктивно значимих умов сугестивного впливу; в) програмування дій у структурі сугестивного впливу; 2) виконавський етап, що містить у собі: а) встановлення рапорту сугестора й сугеренда; б) підвищення сугестивності сугеренда; в) проведення змістовних навіювань; г) інтеграцію психіки сугеренда; д) вихід сугестора із процесу сугестивного впливу; 3) контроль-оцінний етап, що містить у собі: а) контроль і оцінку реальних результатів сугестивного впливу; б) підтвердження екологічності результатів сугестивного впливу; в) корекцію компонентів сугестії в структурі процесу сугестивного впливу.

Тому модель майбутнього педагога з необхідність повинна включати також наступні знання.

3.1. Знання про загальні технології рішення сугестивних задач.

Структура процесу сугестивного впливу: орієнтовний етап, виконавський етап, контроль-оцінний етап.

Структура орієнтовного етапу сугестивного впливу: етап постановки мети, етап формування сугестором суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу, етап формування програми сугестивного впливу

Етап постановки мети сугестивного впливу. «Мішені» сугестивного впливу. Специфічні особливості цілей сугестивного впливу. Вимоги до

«моделі добре сформульованого сугестивного результату» як формі репрезентації сугестивної мети. Психологічний зміст процесу постановки мети сугестивного впливу.

Етап формування сугестором суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу. Аспекти формування сугестором суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу. Психологічні процедури формування сугестором суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу.

Відображення сугестором зовнішніх і внутрішніх факторів у структурі суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу. Ступінь сугестивності сугеренда, види цінностей сугеренда, типи намірів сугеренда, типи установок сугеренда, здібності, корисні навички й ресурси сугеренда в структурі суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу сугестора.

Екологічні умови сугестивного впливу, міжособистісні відносини сугестора й сугеренда, соціально-психологічні умови сугестивного впливу в структурі суб'єктивної моделі значимих умов сугестивного впливу сугестора.

Етап формування програми сугестивного впливу. Поняття й функції програми сугестивного впливу. Специфіка формування програм сугестивного впливу. Різновиду програм сугестивного впливу. Стратегічні, тактичні й операціональні програми сугестивного впливу. Індивідуально-психологічні особливості формування програм сугестивного впливу.

Виконавський етап сугестивного впливу. Структура виконавського етапу сугестивного впливу: етап установлення рапорту між сугестором й сугерендом, етап цілеспрямованого формування в сугеренда стану підвищеної сугестивності, етап проведення сугестором цілеспрямованих навіювань, етап інтеграції психіки сугеренда.

Актуалізація сугестором у себе ресурсного стану. Поняття ресурсного психічного стану сугестора. Цінності, принципи й установки в структурі ресурсного психічного стану сугестора. Алгоритм дій по актуалізації сугестором ресурсного психічного стану.

Етап установлення рапорту між сугестором і сугерендом. Поняття рапорту в сугестології. Задачі й функції побудови рапорту в процесі сугестивного впливу. Аспекти побудови рапорту. Вербальна й невербальна форми побудови рапорту. Пряме й перехресне підстроювання сугестора до поведінки сугеренда в процесі побудови рапорту.

Етап цілеспрямованого формування в сугеренда стану підвищеної сугестивності. Поняття про сугестивність у сугестології. Феноменологія стану підвищеної сугестивності сугеренда. Моделі підвищення сугестивності.

Специфіка депотенціалізації свідомості без актуалізації несвідомого психічного. Фактори й технології депотенціалізації свідомості без актуалізації несвідомого психічного.

Особливості актуалізації несвідомого психічного без депотенціалізації свідомості. Фактори й технології актуалізації несвідомого психічного без депотенціалізації свідомості.

Специфіка депотенціалізації як свідомості, так і несвідомого психічного. Фактори й технології депотенціалізації як свідомості, так і несвідомого психічного.

Особливості актуалізації несвідомого психічного при депотенціалізації свідомості. Фактори й технології актуалізації несвідомого психічного при депотенціалізації свідомості.

Етап проведення сугестором цілеспрямованих навіювань. Види навіювань у процесі утилізації сугестором стану підвищеної сугестивності сугеренда.

Прямі навіювання в процесі утилізації сугестором стану підвищеної сугестивності сугеренда. Імперативні методи прямих навіювань. Мотивовані методи прямих навіювань. Форми прямих навіювань: позитивні й негативні, конкретні й загальні. Принципи побудови формул прямого навіювання.

Непрямі навіювання в процесі утилізації сугестором стану підвищеної сугестивності сугеренда. Опосередковане непряме навіювання. Види

опосередкованого непрямого навіювання. Технологічні особливості реалізації опосередкованого непрямого навіювання.

Змістовні особливості деяких мовних форм непрямого мовного навіювання. «Складне складене вселяння». «Послідовність прийняття». «Пресуппозиція». «Трюїзм». «Негативні парадоксальні навіювання». «Подвійне зв'язування, або вибір без вибору». «Навіювання, зв'язані з часом». «Мобілізуючі навіювання». «Парадоксальні навіювання». «Відкриті навіювання». «Метафора». «Контекстуальні навіювання». «Асоціативна сугестія». «Інформаційна сугестія». «Афектаційна сугестія». «Комплементарна сугестія». «Питальна сугестія».

Етап інтеграції психіки сугеренда. Основні задачі етапу інтеграції психіки сугеренда. Способи й прийоми зниження сугестивності й підвищення критичності суб'єкта. Способи й прийоми узагальнення навіювань. Способи й прийоми поширення навіювань на проблемно-специфічні контексти життя сугеренда. Структурована амнезія.

Структура контрольної-оцінної етапу сугестивного впливу: контроль і оцінка реальних результатів сугестивного впливу, оцінка екологічності результатів сугестивного впливу, корекція компонентів сугестії в структурі процесу сугестивного впливу.

Контроль і оцінка реальних результатів сугестивного впливу. Поняття про критерії оцінки результатів сугестивного впливу. Специфіка критеріїв оцінки результатів сугестивного впливу. Типи критеріїв оцінки результатів сугестивного впливу. Процедури оцінки результатів сугестивного впливу. Безпосередня й відстрочена оцінки результатів сугестивного впливу.

Оцінка екологічності результатів сугестивного впливу. Поняття про оцінку екологічності результатів сугестивного впливу. Аспекти оцінки екологічності результатів сугестивного впливу. Критерії оцінки екологічності результатів сугестивного впливу. Способи оцінки екологічності результатів сугестивного впливу. Безпосередня й відстрочена оцінка екологічності результатів сугестивного впливу.

Корекція компонентів сугестії в структурі процесу сугестивного впливу. Поняття про процес корекції компонентів сугестії в структурі процесу сугестивного впливу. Функції й задачі процесу корекції компонентів сугестії в структурі процесу сугестивного впливу. Корекція компонентів орієнтовного етапу в структурі процесу сугестивного впливу. Корекція компонентів виконавського етапу сугестії в структурі процесу сугестивного впливу. Корекція компонентів контрольньо-оцінного етапу сугестії в структурі процесу сугестивного впливу.

3.2. Знання про технології рішення сугестивно-педагогічних задач у конкретних напрямках сугестопедагогіки: релаксопедії, сугестопедії, гіпнопедії.

Технології рішення сугестивно-педагогічних задач у релаксопедії. Сугестивно-педагогічні цілі в релаксопедії. Способи й прийоми підвищення сугестивності учня в релаксопедії. Способи й прийоми утилізації стану підвищеної сугестивності в релаксопедії. Контроль і оцінка результатів сугестивно-педагогічного впливу в релаксопедії.

Технології рішення сугестивно-педагогічних задач у сугестопедії. Сугестивно-педагогічні цілі в сугестопедії. Способи й прийоми підвищення сугестивності учня в сугестопедії. Способи й прийоми утилізації стану підвищеної сугестивності в сугестопедії. Контроль і оцінка результатів сугестивно-педагогічного впливу в сугестопедії.

Технології рішення сугестивно-педагогічних задач у гіпнопедії. Сугестивно-педагогічні цілі в гіпнопедії. Способи й прийоми підвищення сугестивності учня в гіпнопедії. Способи й прийоми утилізації стану підвищеної сугестивності в гіпнопедії. Контроль і оцінка результатів сугестивно-педагогічного впливу в гіпнопедії.

Проведений вище аналіз дозволяє нам сформулювати наступні **висновки**. Когнітивний компонент сугестивно-педагогічного впливу являє собою розвинені до певного рівня сугестивно-педагогічні знання суб'єкта. Даний компонент відображає змістовну сторону сугестивно-педагогічного

впливу й містить у собі знання про сугестивно-педагогічні цінності, теоретичні сугестивно-педагогічні знання, технологічні сугестивно-педагогічні знання.

Література

1. Битинас, Б. П. Введение в философию воспитания [Текст] / Б. П. Битинас. - М. : Светоч, 2001. - 260 с.
2. Введенский, В. Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности [Текст] / В. Н. Введенский // Инновации в образовании. - 2003. - №4. - С. 21-31.
3. Кузьмина, Н. В. Предмет акмеологии [Текст] / Н. В. Кузьмина. - СПб. : СПб акмеологическая академия, 1995. - 24 с.
4. Латюшин, В. В. Антропоцентрированный подход к профессионально-педагогической подготовке будущего учителя [Текст] / В. В. Латюшин // Педагогика. - 2003. - № 9. - С. 50-58.
5. Личностно-ориентированный подход в педагогической деятельности : опыт разработки и использования [Текст] / под ред. Е.Н. Степанова – М. : ТЦ «Сфера», 2006. – 128 с.
6. Лукьянова, М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя [Текст] / М. И. Лукьянова // Педагогика. - 2001. - № 10. - С. 58-61.
7. Маркова, А. К. Педагогическая акмеология [Текст] / А. К. Маркова // Акмеология : учебник / под общ. ред. А. А. Деркача. – М. : Изд-во РАГС, 2004. – С. 442-452.
8. Маркова, А. К. Психология труда учителя [Текст] / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. –193 с.
9. Панасюк, В. П. Системное управление качеством образования в школе [Текст] / В. П. Панасюк. – СПб – М. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2000. - 240 с.
10. Реан, А. А. Педагогические особенности взаимодействия педагога и студента [Текст] / А. А. Реан // Вопросы психологии. - 1983. - № 5. - С. 58-60.

11. Сластенин, В. А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя [Текст] / В. А. Сластенин, А. И. Мищенко. - М. : Прометей, 1997. - 201 с.

12. Якунин, В. А. Педагогическая психология [Текст] : учеб. пособие / В. А. Якунин. - [2-е изд.] – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2000. – 349 с.

Николаенко, Сергей. Особенности когнитивного компонента в психологической структуре суггестивного воздействия педагога

В статье анализируется когнитивный компонент системы суггестивного влияния. Когнитивный компонент суггестивно-педагогического влияния представляет собой развитые до определенного уровня суггестивно-педагогические знания суггестора. В статье описана структура и содержательные особенности следующих суггестивно-педагогических знаний: 1) знаний о суггестивно-педагогических ценностях, которые включают в себя, во-первых, знания об общих педагогических ценностях, во-вторых, знания о конкретных суггестивно-педагогических ценностях; 2) теоретических суггестивно-педагогических знаний, которые включают в себя, во-первых, общие суггестологические знания, во-вторых, конкретные суггестивно-педагогические знания; 3) технологических суггестивно-педагогических знаний, которые включают в себя, во-первых, знания об общих технологиях решения суггестивных задач, во-вторых, знания о конкретных технологиях решения суггестивно-педагогических задач.

Ключевые слова: система суггестивного воздействия, когнитивный компонент суггестивного воздействия, модель суггестивно-педагогических знаний.

Summary

Nikolaenko, Sergei. Features of the cognitive component in the psychological structure of the suggestive influence of the teacher

The paper analyzes the cognitive component of the suggestive influence. Cognitive component, suggestive of pedagogical influence is developed to a certain

level of knowledge and pedagogical suggestive suggestor. The paper describes the structure and content features of these suggestive and pedagogical knowledge: 1) knowledge of the suggestive and educational values, which will include, first, knowledge of general pedagogical value, and secondly, knowledge of specific suggestive and educational values, 2) suggestive theoretical and pedagogical knowledge, which include, first, the general suggestologicheskies knowledge, secondly, specific suggestive and pedagogical knowledge, and 3) suggestive of technological and pedagogical knowledge, which include, first, the knowledge of the general technology solutions suggestive problems, and secondly, knowledge of specific technology solutions suggestive and educational problems.

Keywords: *suggestive influence, the cognitive component of suggestive influence, the model suggestive and pedagogical knowledge.*

Ніколаєнко, С. О. Особливості когнітивного компонента в психологічній структурі сугестивного впливу педага [Текст] / С. О. Ніколаєнко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : зб. наукових праць. - К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. - № 39 (63) - С. 155-161.